

S6E5. Ada Blackjack: Efterladt på frossen ø nord for Sibirien

Ada står over for et valg, og hun er virkelig i tvivl, så hun opsøger en shamankvinde. Og denne her shamankvinde siger til hende, "Du vil tage afsted, men du vil også møde fæder og død, og så skal du tage dig meget i agt for ild og for knive." Så Ada går jo derfra med frygten nærmest malet i øjnene. Men altså denne her shamankvinde havde jo sagt, hun tog afsted, så Ada tager afsted.

Du lytter til Den Yderste Grænse. Jeg hedder Bjørn Harvig. I denne sjette sæson dykker vi ned i de mest utrolige overlevelseshistorier blandt opdagelsesrejsende, og en af kandidaterne til at være den vildeste af dem alle er den, vi skal tale om i dag. Den om Ada Blackjack. En fascinerende kvinde, der overlevede alene på en øde ø nord for Sibirien. Og til at hjælpe mig med den historie har jeg dig i studiet, Lene Topp. Tak, fordi du er med i dag.

Ja, tak skal du have.

Du er forlægger, rejseleder og medlem af de Kvindelige Eventyreres Klub. Men det var jo sådan, at Ada allerede som otteårig også stod over for et svært valg eller i hvert fald en potentielt farlig situation. Fortæl om den.

Ja, altså, Ada tilhører jo gruppen af Iñupiat, altså sådan en inuitgruppe i Alaska. Og hun blev født ved Spruce Creek syd for Nome. Men da hun er otte år, som du siger, får hendes far noget maveforgiftning eller madforgiftning og bliver meget, meget syg og dårlig. Og hende og en søster får ham på en eller anden måde knoklet op på en hundeslæde og starter turen mod Nome, så de kan få ham på hospitalet og få ham behandlet. Men faren han dør på vej til Nome, og de vender så om igen og må jo så begrave deres far. Moren er jo så alene med de her børn, og hun sender Ada til Nome, hvor hun så havner på sådan en missionsskole og lærer at læse, skrive og lave mad, som de hvide gør, og tale engelsk og sy og denne her slags ting, som en dydig pige nu skal gøre. Og det er jo så i 1906.

Ada er født i 1898, og på det tidspunkt startede Gold Rush i Nome. Og det startede, da nogle, der de hed "Three Lucky Swedes," de fandt noget guld i noget sand i nærheden

af Nome og holdt det så lidt hemmeligt, fordi så ville de lige tage tilbage og så komme tilbage næste med en masse udstyr og sådan noget. Reelt var det jo nogle inuitdrengene, der havde vist dem, hvor de her ting var. Men det var jo meget hemmeligt. Men det var det jo så ikke alligevel, så rygterne spredtes jo. Og det her var jo Nome Gold Rush. Der var jo også Klondike, som foregik i Canada i Yukon-området, og så senere kom der Fairbanks. Så der har været flere Gold Rushes. Men det her var Nome Gold Rush. Og året efter, i løbet af vinteren, strømmede det jo til Nome med folk og til Solomon-området også, hvor Ada kom fra. Så hun kommer jo ind til en by, som er præget af guldgravere. Der er saloon. Der er et hospital, der er blevet større og større. Der er et posthus. Der er en kirkegård, som også er blevet udvidet, fordi folk fik jo også alle mulige... Der var en koppeepidemi på et tidspunkt og sådan noget, så der var mange syge og døde. Og så har der bare været sådan en lang gade med huse og en vej, der var totalt mudret. Og på den her vej kørte jo nogle af de første automobiler. De kørte jo på de her brædder, der var lagt ud i det her mudder på de her veje. Så det har været en helt utrolig verden, hun er kommet frem til.

Ved vi noget om, hvordan hun reagerede på det som otteårig at blive sendt af sted fra sin familie og så bo på denne her missionærskole?

Nej, vi ved ikke noget om det, fordi hun har ikke fortalt meget om den tid, når hun har været interviewet senere. Så har det været nogle helt andre ting, hun er blevet spurgt om. Men det har selvfølgelig været overvældende at komme fra sådan et Iñupiat-samfund og så ind til denne her by og pludselig at skulle bo sammen med hvide mennesker hele tiden og sådan noget. Så hun blev jo sådan lidt en bypige.

Hun bliver gift i en ung alder.

Hun bliver gift på et tidspunkt. Ja, som 16-årig bliver hun gift med ham, der hed Jack Blackjack. Og det er så derfra, hun får sit efternavn.

Hvem var han?

Blackjack var sådan en - nogle skriver berygtet - pelsjæger og hundekører.

En hård type?

En hård nød at have med at gøre, ja. Og det viser sig jo også, at han er meget hård ved Ada, og hun får tæsk. De får tre børn sammen, og to af børnene dør, og det ved jeg heller ikke hvorfor, af hvilke årsager de dør. Men der er en dreng tilbage, som hedder Bennett. Og da han er fem år, der forlader Jack lige pludselig Ada et eller andet sted ude i ødemarken på Peninsula. Og Ada går så tilbage med sin søn, der har tuberkulose, tilbage til Nome.

Ja, de har bosat sig uden for Nome.

De har bosat sig uden for, ja, eller opererer i det område sikkert som jægere og sådan noget. Og hun går så tilbage til Nome og får den her dreng, for hun har jo ingenting tilbage. Jeg så hun ludfattig. Går tilbage, får drengen anbragt på et på et hjem, hvor der er nogen, hun håber kan tage sig af ham. Men altså med en tanke om, at hun på et tidspunkt skal se, om hun kan tjene nogle penge og så komme tilbage og hjælpe ham og tage sig af ham igen og være hans mor igen.

Og hvordan vil hun forsøge at skaffe penge til at få behandlet ham og sådan noget?

Jamen, hun forsøger jo at få nogle job, hvor hun syr til folk og gør rent og sådan noget. Men nu er vi så lidt længere oppe i tiden, så det her Gold Rush er jo... De fleste barer er nok lukket ned, så det er meget svært at få noget indtægt overhovedet.

Ja, og Nome er blevet en vild by, så vidt jeg husker. Altså, beskidt og meget vold.

Beskidt og meget vold og sådan noget. Og det har der sikkert også været under Gold Rush. Og det er selvfølgelig fortsat. Og det er ikke et specielt sjovt sted at være. Men en dag uden for uden for byens fængsel, faktisk, der er der sådan en politimester, der hedder Jordan. Han kalder hende hen til sig og siger, "Ada, jeg har hørt, der er sådan nogle folk i byen, der vil lave en ekspedition, og de søger en kvinde, der kan sy for dem." Altså sy skindtøj til den her ekspedition. "Og det tænkte jeg, at det måske var noget for dig." Og Ada siger, "Jeg kan jo ikke... Og jeg vil være den eneste." Og sådan noget. Men han lover, at nej, der vil også være nogle inuitfamilier, der kommer med, så hun vil absolut ikke være den eneste, og at hun skal henvende sig til de folk, der står bag det her.

Og hun føler sig fristet, fordi der er en god løn.

Hun føler sig fristet. Der er en god løn. Altså, det er et eller andet med 50 dollars om måneden. Og for hende er det rigtig mange penge, så hun føler sig allerede rig bare ved at tænke på det. Og hun kan hjælpe Bennett og få ham i behandling, måske et sted udenbys og så videre. Så det frister hende meget.

Vi skal på en god afstikker med Vilhjalmur Stefansson, som er manden bag den her ekspedition.

Ja.

Og hvor starter vi med ham, for han er jo også en rigtig interessant karakter?

Jamen, Vilhjalmur Stefansson, som han jo kaldte sig selv... Han blev faktisk født i Canada og hed William Stephenson. Men da han begyndte at studere og vidste, at han ville nok nogle ting med noget ekspeditioner og ud i verden og forske og sådan noget, så syntes han, at han måske skulle tage fat i sit ophav. Fordi hans forældre var kommet fra Island. De var migreret til Canada to år før, han blev født. Så han tager det her flotte navn Vilhjalmur Stefansson, og det bruger han så resten af sine dage. Men Stefansson er antropolog, læser antropologi. Jeg tror faktisk, han kommer ud fra Harvard-universitetet. Han har altså en antropologi-Master eller sådan noget bag sig og kommer så med på nogle forskellige ekspeditioner. Han tager til Island også, hvor han jo sådan synes, han oprinder fra, og tager op og laver noget arbejde dér. Og senere kommer han så med på det, der hedder The Anglo-American Polar Expedition i 1906. Så det er på det tidspunkt, hvor Ada første gang tog ind til Nome, faktisk så der er nogle årstals-sammenhænge dér. Og den tur var faktisk arrangeret af blandt andet Ejnar Mikkelsen. Og på den ekspedition får de fat i et skib. Og ideen er, at de skal sejle helt op i den nordlige del af Canada oppe ved Herschel Island og så se, om der er et landområde, der hedder Keenan Land, som der havde været en masse snak helt oppe nord for polarkysten. Men skibet går ned. Stefansson var blevet hyret som antropolog og skulle slutte sig til dem oppe ved Herschel Island, så han kommer jo aldrig med. Og i stedet så har han frie hænder, og så slår han sig ned deroppe helt oppe i Mackenzie-deltaet og

lever sammen med forskellige samfund deroppe. Og på den måde lærer han jo en masse om deres levevis.

Han bor der i to år.

Han bor der i næsten to år, ja, så han får jo stort kendskab til dem.

Og får jo meget stort kendskab og også respekt for de folk, han bor blandt. Det passer rigtig fint, Lene. Vi har desværre ikke lyd på Ada. Men vi fin og - synes jeg - rigtig fascinerende lyd på Stefansson. Blandt andet det her klip, som du skal høre nu, hvor han fortæller om... Altså, han siger, at den hvide mand har den svaghed, at vi ikke er gode til at lære fra de oprindelige folk, men vi belærer dem i stedet. Prøv at lytte med en gang:

"You need inventions. You need good clothing. Especially good clothing and good housing. Fortunately, Eskimos invented... The best clothing that man has ever had in the north is Eskimo clothing. And the best houses that man has ever had are Eskimo houses - for the north. So, what we need to do is to learn from them. But we have a weakness of not learning from the natives but rather teaching them. And that is one of our great weaknesses."

Stefansson havde jo et berømt motto eller slogan, der hed "The friendly Arctic." Hvad mente han med det?

Jamen, han mente jo netop, at hvis man vidste, hvad man gjorde og lærte af disse lokale folk med deres tøj, deres huse, deres måde at leve på, så kunne man sagtens leve i Arktis lige så godt, som man kunne leve alle mulige andre steder.

Han har et berømt citat. Jeg tror faktisk, det var dig, der sendte det til mig, Lene, i forbedringen af det her, hvor han er citeret for at sige, at en familie kan med den rette kundskab lige så godt leve på Nordpolen som på Hawaii.

Ja.

Og det har vi ikke kunnet finde som lyd. Men vi har fundet noget tilsvarende. Prøv at høre her i dette lydclip, hvor han siger, at det er ikke farligere at være polarforsker end at være taxachauffør eller weekendmotorist:

"I would say that the occupation of being a polar explorer who lives by hunting and has no other food except for the secures the south is not more dangerous than being a taxi driver or a weekend motorist. A Labour Day weekend motorist - I think that is more dangerous than being a polar explorer."

Vi sidder og smiler lidt. Og det er også noget, vi kommer til at dykke ned i et par gange, det her clip, fordi det er noget, der ligesom forfølger ham.

Ja, der er trapper, man kan falde ned af og så videre. Så der er alt muligt i disse byer og sådan noget, som man kan komme til skade med, ikke?

Stefansson får øjnene op for Wrangel Island, som vi skal op til lige om lidt. Men der ligger jo en også ret berømt ekspedition, som vi aldrig har berørt her i Den Yderste Grænse. Den kunne jeg godt tænke mig lige at bruge et par minutter på. Karluk-ekspeditionen, hedder den det?

Nej, den hedder jo et eller andet Canadian Expedition eller sådan noget. Men skibet hedder Karluk.

Det er sådan, det er. Fortæl om den, Lene.

Ja. Det er en ekspedition, der finder sted i 1913. Og den er støttet af blandt andet den canadiske regering, og hvor man også skal op at lede efter land og kortlægge oppe nordpå. Men Karluk-skibet kommer så op... Altså, målet var igen at komme over til Herschel Island, men på vejen begynder skibet at fryse fast i isen og bliver stille og roligt trukket den anden vej vestpå med isen, glider med isen dér. Og på et tidspunkt ligger skibet næsten stille. Og der er det, at Stefansson, som altså er med på den her ekspedition, han beslutter at gå i land. Og han siger faktisk, at han vil ind og jage vilde rener, caribou, inde på kysten. Og han tager et lille selskab med sig og tager så afsted med nogle slæder også. Men nogle dage efter begynder skibet igen at bevæge sig og glider så stille og roligt vestpå. Og nogle siger jo så, at Stefansson han forlod ekspeditionen,

og det gør man jo ikke sådan. Han var jo chef på den. Andre siger, at han reelt var gået på jagt og ville skaffe noget føde til de her mennesker, der sad fast ud i isen. Men da han så kom tilbage, kunne han jo ikke komme ud til skibet, fordi det var drevet videre.

Hvad mener du?

Altså, jeg tror egentlig, jeg tror på, at han var taget ind på jagt. Det vælger jeg at tro på.

Ja, for det er ikke et uvæsentligt tema, også i forhold til hvad der kommer til at ske med den næste ekspedition, som Ada skal med på.

Nej, det er det ikke. Men der var selvfølgelig meget snak dengang. Og man skal heller ikke glemme, at det var en tid, hvor de her opdagelsesrejsende lå lidt i konkurrence med hinanden og var ret gode til at svine hinanden til og sådan noget. Så jeg vælger at tro på, at han måske forsøgte at skaffe noget mad til sin besætning.

Fortæl om, hvad han vil med denne her nye, store ekspedition op til Wrangel Island, hvor Ada nu kommer med.

Ja, men vi skal jo lige have resten af Karluk med, fordi Karluk driver så videre over og har en meget, meget erfaren kaptajn om bord, som hedder Bartlett. Og Bartlett har blandt andet også været under Peary, og han har meget erfaring og har sejlet i mange år og har prøvet lidt af hvert med de der forskere eller explorers. Men det driver længere vestpå, og til sidst ligger det fuldstændig fast i isen. Og Bartlett sørger for, at alle mand ligesom får lavet en lejr på isen og får så meget som muligt af skibet med. Og til sidst ender det jo også med, at han bliver om bord til sidst som det sidste mand, som en kaptajn nu skal, og at skibet bliver knust og bliver så skruet ned. Og han spiller faktisk musik helt til det sidste, og den sidste sang er en eller anden begravelsesmarch, der bliver spillet om bord på det dér skib, mens det skruer sig ned.

Ha ha! Dramatisk!

Men det eneste, de kan finde ud af at gøre, det er at søge mod den her ø, som er Wrangel Island. Før da ligger der faktisk noget, der hedder Herald Island, som en forgruppe sikkert havner på, men forsvinder så. Der er også nogle, der ligesom bryder ud

og går længere sydpå. Dem har man heller aldrig set mere. Så allerede dér har man mistet otte mand. Men Bartlett leder sine folk til Wrangel Island, og de får etableret nogle lejre. Han laver sådan, at man laver lidt forskellige lejre for at få bedre jagt, måske, hvis man spreder sig lidt ud over øen. Men der sidder de så helt frem til september, hvor der kommer et skib og redder dem, der er tilbage. For der er faktisk tre mand, der er døde dér. En er blevet nok skudt af en af de andre.

Nej? Det er løgn!

Der opstod sådan lidt oprør i de her lejre og sådan noget. Men andre er selvfølgelig også døde af skørbug og... ja. Men de bliver så reddet, og en af dem, der er ombord der, hedder Fred Maurer, og han kommer senere med på den næste Wrangel-ekspedition.

Vi skal lige have den sidste lydbid for i dag med Stefansson. For han bliver spurgt i det her interview, vi er vendt tilbage til et par gange... Det fra 1957 på CBC. Der sidder han som 78 år gammel, og han bliver jo spurgt af interviewer, om nogle af hans ekspeditioner nogensinde er gået galt. Og han svarer:

"Did tragedy ever strike any of your parties, sir?"

"Yes. Tragedy surrounded particularly the island called Wrangel. Wrangel Island. It is an island about the size of Puerto Rico and north of eastern Siberia. We had six ships on our third expedition, and one of those ships crashed. One of our ships, the Karluk, was crashed near there in 1914. And three lives were... There were eleven lives lost. Four men who asked permission to separate themselves from the expedition..."

Ja, du sidder og kigger på mig?

Ja, men jeg tror, at måske skal vi tage den senere, fordi der var jo elleve liv, som blev tabt på Karluk-ekspeditionen. Men han siger først tre, og så retter han det til elleve. Så han blander nok nogle ting sammen.

Lene, vi skal tilbage til den kære Ada. Hun hører, at denne nye ekspedition, der skal til Wrangel Island, skal afsted. De søger en kvinde med hendes kompetencer og så videre. Og så opsøger hun denne her kvindelige shaman, som vi startede med.

Ja, ja.

Hvorfor gør hun det?

Jamen, Ada er jo Iñupiat. Og hun tror meget på deres myter og legender og har et eller andet sted denne her tro. Det er jo egentlig lidt sjovt, for hun er jo vokset op i den her missionsskole i Nome. Men hun har det med sig, helt sikkert. Altså, hun tror blandt andet, at Mælkevejen er afdøde kvinder, der vandrer rundt i paradiset og sådan noget. Og de aflæser, om der vil være god caribou-jagt ved at se på Karlsvognen, som vi kender i dag. Når vognstangen er specielt oplyst ellers sådan noget, eller når der ikke er nogen skyer for eller sådan noget, så er der god jagt. Så de læser en masse i stjernerne og sådan noget. Så hun tror meget på de her ting og kender også sine gamle sange og sådan noget, som hun også bruger senere til at trøste sig selv og holde sig selv i gang.

Så hun opsøger en shaman for at få råd og vejledning?

Ja, det gør hun.

Den er shamankvinde... Kigger hun frem i tiden, siden hun faktisk fortæller hende de her ting, og at hun kommer til at tage afsted?

Ja, det må hun jo gøre. Altså, og det er jo ikke et særlig godt råd et eller andet sted at sige, hvad man kommer til at gøre.

"Du tager afsted, men du skal tage dig i agt."

Så har man ikke så mange valg. Ha ha ha!

Fortæl, hvad der sker. Skal vi ud at sejle nu? Skal vi afsted, eller hvad skal der ske, Lene? Måske skal vi også lige få at vide, hvem der skal med på den her ekspedition.

Besætningsmedlemmerne var jo folk, som Stefansson kendte i forvejen, kan man sige. Mere eller mindre. Den ene var jo så Fred Maurer, og så var der en gut, der hed Lorne Knight. Og Lorne Knight havde stiftet bekendtskab med Stefansson også på en lidt spe-

ciel måde, for Lorne var på en ekspedition på et andet skib på det tidspunkt, hvor Stefansson havde forladt Karluk. Og der var gået lang tid. Og på et tidspunkt fra dette skib ser man en person gå inde på kysten og tror så, at det er en inuit, der er derinde. Men man kan godt se lige pludselig, at det er det ikke. Så det er faktisk Vilhjalmur Stefansson, der går rundt derinde. Og så tager man ham ombord. Og der har han altså vandret rundt. Det er der, han har været efter Karluk og er gået rundt oppe i det her område og har boet hos de her lokale inuitsamfund og så videre. Så der får han samlet ham op. Og der møder han ham nemlig også. Og så siger han, at han ser ud, som om han er i rigtig god form og smiler og har det virkelig godt. Og så siger han, "Ja, når man ved, hvad man gør og kan, så kan man leve lige så godt som alle mulige andre steder." Så der kom hans "friendly Arctic" igen, ikke? Så Lorne Knight bliver meget sådan, "Wauw! Sikke da en person. Sådan vil jeg gerne være." Så han siger, "Hvordan kan jeg blive som dig og komme til at lave sådan nogle ting?" Og Stefansson planlægger en ekspedition, hvor de så tager op og nærmest driver med isen op nordpå og sådan noget og lever af jagt og sådan noget. Og der kommer Lorne Knight med på den tur og får sådan et crash course i Arctic survival sammen med Stefansson. Så han har kendt ham rigtig godt.

Fortæl lige om, hvad Wrangel Island er for en størrelse. Altså, de skal op til denne her ø, den besætning hvor Ada skal med. Men hvad skal de der? Hvad tror man om Wrangel Island i samtiden?

Altså, Wrangel Island er jo en ret stor ø, der ligger nord for Sibirien. Og på et tidspunkt troede man, det var sådan en samlet landmasse, der faktisk gik helt op til Nordpolen. Helt frem til 1887 eller sådan noget, hvor der var nogen, der opdagede, at der var altså vand den anden vej rundt også. Men Wrangel har jo haft besøg af rigtig mange over tiden. Men reelt var det russerne, altså Sovjet, der havde sat sig på den. Men alle andre syntes også, at de havde også haft folk dér. Og nu syntes Stefansson så også - fordi netop Karluk-besætningen sad der i seks måneder og eller sådan noget - at Canada kunne også sagtens...

Han vil op at plante et flag.

Han vil simpelthen op at plante flaget på Wrangel Island på vegne af Canada eller England.

Men han tager jo ikke selv med.

Han tager ikke selv med, nej.

Hvad går det ud på?

Altså, Stefansson han... Jeg tror, at et eller andet sted havde han egentlig besluttet, at han ville indstille sin ekspeditionskarriere. Men samtidig så ville han jo godt hjælpe nogle unge mennesker. Og de her unge mennesker havde faktisk presset ham rigtig meget også - det skal siges til hans forsvar - for at lave en ekspedition nordpå igen, ikke?

For lige om lidt går det gruelig galt.

Ja, lige om lidt går det gruelig galt. Men han havde jo travlt med at skaffe penge og havde jo efter Karluk et lidt blakket ry. Så det var ikke så nemt mere at skaffe penge til sine ekspeditioner. Og det gør jo så også, at den her ekspedition bliver smed ikke så mange penge med i lasten, kan man sige.

Lad os komme ud på skibet. De sejler jo afsted fra Alaska over Beringstrædet til Wrangel Island.

Ja, men jeg tror godt, hvis jeg må, så vil jeg godt lige have de sidste besætningsmedlemmer med.

Godt. Det gør vi, mens vi er ude at sejle. Så kan du introducere dem.

Ja, fordi der skete det i de år helt tilbage til 1870'erne, tror jeg, der begyndte man at holde sådan nogle festivaler, hvor der blev sat store telte op, og så kunne folk komme og høre om kunst og dans og sang og præster og inuitter, og hvem der var eksperter og så videre. Og Stefansson tog også på turné på de her festivaler. Det var en måde, han skaffede penge på. Men til den her i 1921, der er han også på turné og fortæller om sit liv og "the friendly Arctic." Det er jo hans store mål at fortælle folk om, at alt, der blev skrevet, det er misforstået. Det er "the friendly Arctic." Det er et venligt sted.

De har mødt hinanden, de her folk?

De har mødt hinanden, fordi Fred Maurer, som overlevede Karluk, han er i 1921 - ligesom man har et opvarmningsband, så er han opvarmning for Stefansson. Så han kommer ind og fortæller noget først, og så kommer Stefansson bagefter. Og på et tidspunkt er Lorne Knight, som fandt Stefansson gående ude på en strand et eller andet, også med og hjælper Stefansson. Og på et tidspunkt er det faktisk ham, der kører løbet og viser Stefanssons smalfilm og billeder og sådan noget. Og så kommer der også en ung gut, som hedder Milton Galle. Og han slutter sig til dem. Og de kommer til at holde så meget af ham, Knight og Maurer, så da der bliver snak om at lave en ekspedition, så vil de gerne have ham med også. Så på den måde kommer den her unge mand på 19 år også med på den her ekspedition. Men ja, Stefansson ville jo plante flaget, så derfor skal han også have en canadier. De er jo amerikanere, de her folk. Så derfor skal have han en canadier til at kunne claime Wrangel Island. Så han tager fat i universitetet - jeg tror, det er i Toronto - og slår sådan et opslag op om, at de skal bruge en eller anden gut på den her ekspedition. Og der kommer Crawford så. Den unge Crawford. 20 år gammel bliver han så ledere af den her ekspedition, og han har aldrig været ude i noget lignende. Så det er besætningen. Og en kat.

Og en kat. Ja, det skal vi lige huske.

Katten Victoria, som bliver kaldt Vic.

Vic. Og den kommer til at betyde noget for Ada.

Ja, det gør den.

Det må man jo sige. De kommer frem til Wrangel Island.

De kommer frem til Wrangel Island, ja.

Får de plantet flaget?

De får plantet flaget, ja. De kommer ind. Det er også store skærmydsler. Og jeg tror lige, at vi skal også lige nævne... fordi til Stefanssons forsvar, så havde han sagt til dem, "Det er meget, meget vigtigt, at I får fat i en skindbåd. Det er meget vigtigt, at I får nogle

inuitter med til at jage for jer og til at sy for jer og så videre." Så de ting havde han påpeget, at det var essentielt. Og ellers ville han egentlig selv lade dem sådan finde ud af, hvad de skulle have med af forsyninger og så videre.

Ada var blevet lovet, hun ikke var den eneste.

Ada var blevet lovet, hun ikke var den eneste. Men da hun står den 9. september, og de tager afsted, der er der ikke andre. De ligger til et par steder på vejen. De siger, "Ja-men, vi skal nok få fat i flere inden Wrangel Island." Men det ender med, at Ada er den eneste, der kommer med de her fire mænd.

Hvorfor er der ikke andre med, Lene?

Der er nogle familier, som har lovet det, men da de ligesom... Det har været meget hemmeligt, hvad den her ekspedition gik ud på. Hemmelig, fordi der jo var flere, der gerne ville have fat i Wrangel Island. Og det var lidt kontroversielt, selvfølgelig. Så det er først i sidste øjeblik, at de får at vide, at det faktisk er Wrangel Island, de skal op til. Så nogle af dem, der har lovet at tage med, de trækker sig simpelthen. Og det sker både der og et par andre steder. De lægger til ovre i Rusland også uden at fortælle, hvad de vil, prøver på at få nogen med, køber denne her skindbåd, som Stefansson har fortalt om, men på vej over til Wrangel ryger de ud i en storm, og den blæser overbords. Så den har de heller ikke mere. Så de har hverken inuitfamilier eller den her skindbåd, som var det, han sagde, at det er essentielt. Det skal I have med.

Men de kommer frem til Wrangel Island. Det er sensommer.

Ja, de kommer frem til Wrangel Island, får plantet flaget, lagt en besked ned i en flaske, som de graver ned ved siden af, om at det her er claimet af Canada eller briterne, som hang sammen på det tidspunkt. Og det er sensommer. Der er dejligt vejr, da de først starter der. Der er masser af dyr. Der er masser af isbjørne. De kommer lige i land. Der er spor af ræve og bjørne, og de har masser af jagtbytte det første korte stykke tid. Så begynder sneen at komme, og det hele begynder at lukke til, og dyrene forsvinder.

Ada skrev senere i sin dagbog om et af de første møder med Wrangel Island. Hun skriver: "Først fik jeg lyst til at vende om. Men så tænkte jeg på, at det ikke ville være fair

for drengene." Og der skulle komme et skib op til dem, så vidt jeg husker, med ekstra proviant og så videre.

Det skulle komme året efter, ja. Men reelt havde de kun... fordi der var jo små penge. Stefansson havde jo ikke kunne skaffe så mange. Men de her unge gutter ville jo gerne afsted, så de havde købt ind. Ikke noget med i glas og dåse. Så meget af maden, da de kom derop, det var allerede fordærvet og fyldt med maddiker og så videre. Og så ikke for meget smør og fedt og sådan noget, fordi de kunne jo skyde isbjørne og sæler, og der kunne de få det fra. Ikke for meget kød, fordi de skulle bare jage. Så de havde sådan forsyninger til maks. et halvt år.

Var det planlagt, hvor længe de skulle være afsted?

Det var planlagt, at der skulle komme et forsyningskib næste år, når det var muligt at få det derop.

Og det kommer ikke.

Og det kommer ikke. De forsøger at komme derop og komme ind, men det er sådan en meget, meget hård vinter, og skibet kommer også lidt sent afsted, fordi der skal lige skaffes de her penge. Der er heller ikke nogen penge til det her forsyningskib. Og da de endelig bliver skaffet, så er det lidt sent på året. Og da det kommer ud der... Altså den her kaptajn forsøger virkelig at komme ind af alle retninger ind til Wrangel Island men må til sidst opgive. Og alle skibe, der sejler ud, de går bare fast i isen på vej derop. Så nej, der kommer ikke noget forsyningskib ind.

Ved vi, hvad de tænker oppe på Wrangel Island?

Hvad de tænker?

Ja, hvad tænker de? De sidder og venter på det her skib, der ikke kommer frem.

Jamen, de er jo måske lidt naive. Så jeg tror ikke, de har tænkt tanken, at der ikke ville komme et skib og hjælpe dem. Så de har ikke været særligt gode til, når de skød noget, når de fangede noget, at de måske havde lagt noget af det lidt tilbage. De har ikke op-

bygget noget proviantreserve og sådan noget. Så de går der og begynder efterhånden at spise alt, hvad der overhovedet kan tygges i, og har ikke ret meget mad tilbage.

Ved vi, hvordan Ada har det?

Altså, lige da hun kommer derop, går det meget godt, og hun arbejder for dem. Men så på et tidspunkt begynder hun at græde meget. Ada skrev ikke dagbog. De andre skrev dagbog, og specielt Knight skrev om alt, hvad der foregik. Og de dagbøger er dem, som mange henter oplysninger ud fra om, hvad der foregik inde på den her ø. Men efter en måneds tid eller sådan noget begynder hun at græde meget. Så bliver hun helt stille. Og hun er tydeligvis - vil man sige i dag - dybt deprimeret og har hjemve og kulturchok, eller hvad ved jeg. Hun er chokeret over at være alene sammen med de tre mænd. Hun er meget, meget bange for Knight, så hver gang hun ser ham slibe sin kniv, så tror hun, han vil slå hende ihjel. så hun er meget bange og meget nervøs og skræmt.

Det var det, som Peary kaldte "arctic hysteria."

Han kaldte "arctic hysteria," og han beskrev det som noget, som inuitkvinder fik i vinterhalvåret. Og så sagde han, at det var nok på grund af vitaminmangel. Ha ha ha! Og så blev de ligesom meget følsomme og meget umulige, ukontrollerbare og så videre og så videre.

Ada er taget på den her ekspedition for at skaffe penge til sin søn, som hun har været tvunget til at aflevere. Altså, man forstår vel godt hendes reaktion?

Ja, hun har jo helt andre motiver end de mænd, der er med deroppe. Hendes ide med det og hendes overlevelse handler om noget helt andet end eventyr. Man kan kalde hende sådan en antieventyrer, fordi det er slet ikke det, hun er. Hun ville egentlig helst være fri. Men hun gjorde det af nød. Hvor de andre havde jo søgt eventyret og ville være som Stefansson og ud og leve, hvor det var barskt. Lige for at vende tilbage til Stefansson, så gjorde han også meget, som om de var de udvalgte. Der havde været rigtig mange, for eksempel da Crawford bliver ansat, om at søge om det her job. Og du er den heldige af 900 andre. Så de følte virkelig måske også selv, at de kunne gøre det her. At når de var udvalgt til det, så kunne de jo nok klare det, ikke?

Men det er unge mænd, der ikke har nogen erfaring.

Det er unge mænd, der ikke har ret meget erfaring.

Hvordan skaffer de så føde, når du siger, at jagten er dårlig? Der må være desperat stemning.

Altså, de sætter fælder men er jo ikke specielt gode til det, så der kommer ikke ret meget i fælderne. Knight har jo lært at skyde også af Stefansson på turen, som de var sammen på. Men han er en forfærdeligt dårlig skytte og kan måske godt ramme noget, der er rigtig stort, men ikke for eksempel når der trækker fugle henover. Der får de aldrig fat i noget. Og deres skindbåd er væk, så de kan ikke tage ud. Og de kan se sæler, der kommer op, men de kan ikke komme til dem. Så de er faktisk rigtig dårlige til at klare sig.

Det skib, de håber på, kommer op, kommer ikke.

Nej.

Hvad begynder de at tænke, når sommeren kommer? Der må komme lidt flere dyr frem, kunne man forestille sig.

De har selvfølgelig nogle op- og nedture, men generelt har de bare for lidt, og de tærer på det, de havde med derop. Og de begynder så at snakke om - men der er vi altså længere henne på året - at nu er det bare for sent. Nu kan der ikke komme noget skib igennem og så videre. Så begynder de at snakke om og leger med tanken om at søge over til Sibirien, sende et par mand afsted og så ned langs Sibiriens kyst og over til Nome og sørge for, at der kommer nogen og redder dem.

Og samtidig med at de her tanker dukker op, Lene, så bliver den store, stærke og halvfarlige Knight jo syg.

Ja, Knight har på et tidspunkt været ude på en eller anden rekognosceringstur og ryger så ind i noget stormvejr og ligger sådan og kører lidt rundt. Og det tager lang tid, inden han kommer tilbage og finder tilbage til lejren. Går den forkerte retning og bliver forvirret

og så videre. Og da han kommer tilbage, der mærker han, at han føler sig lidt svag og træt, og han har ondt i led og knogler. Og det er bare noget, han kender fra før, fordi da han var med Stefansson, der fik han skørbug.

Okay.

Ja. Han kan godt kende symptomerne, men dengang vidste han også, at Stefansson kom og sagde, "I skal have noget råt kød for at komme over det her." Så dengang var kuren, at de fik rå caribou-tunger.

Rensdyrtunger!

Ja, ja, og de fik marv og sådan noget, fordi der var noget kød, de kunne tage af. Og så efter nogle dage havde han det allerede bedre, kan han huske. Men han glemmer aldrig den fornemmelse. Altså, den kan han godt genkende, den her fornemmelse i hans knogler og hans træthed og den der lidt håbløshed over at få det sådan.

Men han bliver jo snart rigtig syg.

Han bliver snart rigtig syg. Men først så tager både ham og den unge Crawford, den unge canadier, som var leder af ekspedition, de tager afsted for at gå over til Sibirien og skaffe hjælp. Men de vender tilbage nogle dage efter. Ligegyldigt hvilken retning de går i, så møder de bare en mur af is og ryger ud i noget stormvejr og så videre. Så efter nogle dage vender de tilbage til lejren igen. Og der troede de andre i lejren, at de allerede var på vej over til Sibirien, så de er ret chokerede, og så går alvoren faktisk for alvor op for dem.

Lene, på et tidspunkt bliver det en meget drastisk beslutning, at de tre andre mænd - altså ikke Knight, men de tre andre mænd - at nu vil de gå afsted.

Ja, for da de kommer tilbage, så beslutter man så, at de tre andre må tage af sted, fordi Knight er bare for svag. Så han bliver så tilbage sammen med Ada helt alene.

Hvad sker der med de tre, der stikker afsted?

De tre, der stikker af sted, det må guderne vide, som man siger. De forsvandt, og man har aldrig set dem siden. Men man ved, at Knight skriver, at dagen efter de tager afsted den 29. januar, blæser der en voldsom storm op. Og den 1. februar er det endnu værre. Så han skriver, at han er bekymret i sine dagbøger.

Så Ada sidder nu på en ubeboet ø i Nordsibirien midt om vinteren med en syg mand, som hun er bange for, og savner sin søn, selvfølgelig. Og hun må også sidde og tænke på, hvornår kommer de her tre mænd tilbage? Kommer de tilbage? Hvad er der sket med dem?

Ja, de håber jo alle sammen. Men da der er gået cirka en uge, efter de har forladt lejren de tre mænd, der kommer hun faktisk ud, og så er Lorne Knight faldet om udenfor. Altså, han kan jo stadig gå lidt rundt og hjælpe med forskellige ting og hugge noget brænde og så videre. Men de finder jo en masse drivtømmer, som de bruger som træ. Men der bliver hun for alvor bekymret. Og da vi kommer ind i februar, så ligger han faktisk i sin seng og bliver svagere og svagere.

Hvordan har de det sammen, de to?

De har det ikke så godt i starten. Okay, fordi der kommer faktisk en storm, hvor de er inde og sådan noget. Altså den der storm, hvor de andre var gået ud. Og de klarer det fint, og det går godt. Men da han så først begynder at blive rigtig dårlig, så begynder han at blive rigtig modbydelig over for hende, hvilket jo nok skyldes, at han ved godt, hvor det bærer hen. Han kender symptomerne. Han finder i alle de her opslagsbøger, de har taget med, om fugle og planter... Der er der også sådan et opslagsværk, hvor han finder "skørbug" og læser alle symptomerne, og desværre så passer de fleste fuldstændig på den proces han er i gang med.

Begynder at tabe tænder og så videre.

Ja ja, ømme gummer og ømme led.

Men det virker som en dårlig strategi at være rigtig grov og verbal dårlig over for den eneste hjælp, han har.

Jamen, det er rigtigt. Men han ser jo nok et eller andet sted ned på Ada og mener ikke, at hun vil kunne klare særligt meget. Så det er jo hans angst, der sætter ind. At skulle blive afhængig af hende helt alene. Og han mener jo ikke, hun kan noget.

Da Ada er alene med. Knight, der bliver mere og mere syg, og han opfører sig jo til tider også helt vanvittig over Ada, så skriver hun faktisk følgende i sin dagbog: "Han stopper aldrig op og tænker på, hvor hårdt det er for en kvinde at tage fire mænds plads, at arbejde med træ, at jage efter mad til ham og at sidde ved hans seng og gøre sengen ren."

Så dør Knight.

Så dør Knight, ja. Helt henne i juni måned. Og der har Ada faktisk besluttet, siger hun i hvert fald senere, at hun vil bare overleve. Hun skal bare hjem. Hun får også nogle af de første symptomer på noget skørbug, men ved det måske ikke rigtigt. Men hun er også bange for selv at dø. Så hun skriver faktisk afskedsbrev også til sin søster, at hun skal overtage Bennett, sønnen. Så hun er klar over, at hun måske også bliver rigtig dårlig på et tidspunkt.

Hvad gør hun med Knight? Han ligger død der i - er det et telt?

Han bliver liggende, hvor han faldt. Han bliver liggende i sin seng. Hun sætter en masse kasser op omkring ham for ligesom at beskytte ham for dyr udefra. Og så flytter hun ind i deres lagertelt og får det indrettet med seng og skabe og får bygget en eller anden lille ovn af en masse gamle dåser. Og så lever hun dér. Hun laver sådan et tårn ovenpå, så hun kan holde øje med isbjørne. Hun er jo dødsangst for isbjørne, for dem har hun hørt en masse historier om igennem de her gamle myter og legender. Så hun er virkelig angst for dem af mere end én årsag.

Har hun nogensinde haft et våben i hånden før?

Nej, hun har en virkelig angst for skydevåben. Og det er måske den her shamankvinde, der snakkede om ild. Om det var den slags ild, eller om det var ild i bogstaveligste forstand, det er jo ikke til at vide. Men hun har altid meget kig på Lorne Knights kniv. Altså, hun bange, når han står og sliber sin kniv. Og så skydevåben: Lyden gør hende skrækslagen. Men en dag tager hun sig sammen med nu afdøde Lorne Knights riffel og går

ud og laver sådan en øvelsesbane. Fordi hun ved godt, hun skal ikke spille ammunition. Hun må lære at gøre det ordentligt. Så hun går faktisk ud og øver sig og bliver rigtig god til at skyde og får faktisk skudt nogle fugle og bliver sådan lidt arrig... Hun begynder at skrive dagbog nu, så nu er der mere beskrivelse af, hvad hun føler og tænker... Og bliver faktisk lidt sur på sig selv, fordi hun kommer til at skyde en eller anden edderfugl igennem hovedet i stedet for i brystet. Så det skriver hun også ned. Fordi da hun begynder at skrive dagbog, har hun jo set, hvad de andre skrev. De skrev jo, hvor mange dyr der var i fælderne, og hvad de så, og hvordan vejret var og sådan noget. Det gør hun så også. Så hun skriver sådan lidt, som de andre havde gjort. Og så selvfølgelig lidt om sine følelser.

Hvordan overlever hun alene dér? Man er jo en hel ekspedition afsted, fordi man skal varetage forskellige opgaver. Og nu har hun lige pludselig fem roller...

Jeg tror, at hun på et tidspunkt virkelig her besluttet det. Så det vil sige, hun har haft en vilje til, at nu skulle hun bare overleve. Det er også sådan et citat, der går igen hele tiden: "I will survive. I have to live." Så hun har besluttet, at det vil hun bare. Og så begynder hun også at udvikle sin jagt. Hun finder Fred Maurers gamle kort over, hvor fælderne er sat, og så går hun ud og tjekker dem. Og hun lærer, hvilken højde skal fælderne sættes i. Så hun går hele tiden og lærer af, hvad der lykkes, og hvad der ikke lykkes.

Og det lykkes hende at få dyr.

Og det lykkes hende at få dyr. Det gør det, ja. Så hun udvikler sig jo til at være en survivor. Virkelig.

Og så har hun katten og en død mand inde i teltet.

Ja, ja. Så ligger Lorne jo sikkert stivfrossen derinde i det andet telt. Og en gang imellem går hun ind og snakker lidt med ham for at føle, at hun ikke er helt alene. Og så snakker han selvfølgelig meget med Vic. Og så syr hun også. Hun syr tøj stadigvæk til nogle af de andre for at føle, at de ligesom er til stede og håbet om, at de kommer tilbage. Altså, da Knight stadig levede, snakkede de heller aldrig om, om de nu kom tilbage. De snakkede altid om, at når nu de kommer tilbage for at holde det her håb. Så der er hun også god til at holde et eller andet håb oppe.

Ekspeditionen have også en skrivemaskine med, som jeg kan huske, hun sidder og skriver på.

Ja, det var den unge assistent Galle. Han har en skrivemaskine med, og den begynder hun også... Han havde ellers sagt, at den er der ikke nogen, der må røre ved. Men da de så er væk, og så begynder hun at skrive på den, da hun begynder at skrive dagbog. Og hver gang hun går ud af sit telt, så lader hun også en side stå i maskinen for at få sige, "Jeg er gået ud på jagt," eller, "Jeg er gået den vej," hvis nu der skulle komme nogen, mens hun var væk.

Ada skriver på et tidspunkt faktisk et testamente i sin dagbog, skulle det være sådan, at hun ikke overlevede. Hun skriver: "Denne meget vigtige note er udfærdiget, skulle jeg dø eller nogen finde ud af, at jeg er død. Jeg ønsker, at Mrs. Rita McCafferty skal tage hånd om min søn, Bennett. Min søster Rita er lige så god en mor som jeg. Hun elsker Bennett lige så meget. Jeg ønsker ikke, at han skal have en stedmor. Hvis jeg får nogle penge fra min chef" - parentes: det er jo Stefansson - "ønsker jeg, at min mor skal have 200 dollar og min søn de resterende 1000 dollar."

Hun tager billeder.

Ja, hun tager billeder også. Jeg tror faktisk, det er Knight, der havde kamera med. Så hun begynder at tage billeder både af sig selv og...

Og nogle fantastiske nogle. Nu har du også taget nogle billeder med i dag, Lene, der ligger foran og. Og et af dem vil jeg gerne dykke ned i. Det er så ikke et, hun har taget her, men et andet, vi måske kan slutte af med. Men altså, hun tager jo billeder deroppe og så videre.

Ja.

Fortæl om, hvordan hun bliver undsat. Hun er der jo i måneder alene med en død mand i teltet. Er det næsten et halvt år eller i hvert fald flere måneder?

Hun var meget alene, også mens han lå og ikke kunne gøre noget som helst men sådan set bare skældte ud på hende. Men hun er der vel et par måneder, inden der så kommer et skib på kysten. En dag hører hun noget larm. De kommer jo ind mod kysten og bruger så en skibsfløjte. Og der hører hun et eller andet og løber så op i sin platform, hun har bygget oven på huset, for at hun kan holde øje med isbjørne, og ser så ude i en tåge det her skib dukke op og løber så ned på kysten. Og det er så den så den her kaptajn Noice, som er kommet fra Nome. Og Noice kommer til at betyde meget for hendes videre liv.

Ja, fortæl om det, fordi det er noget med at Noice og Stefansson kommer til at slå om rettighederne til dagbøger og så videre.

Ja, altså allerede da hun står der, så spørger hun Noice nede på kysten, "Hvor er de andre?" Fordi hun løber ned. Hun kan ikke se dem. Der kommer en skindbåd ind med nogle inuitter og Noice. Og hun kan ikke se de andre og spørger til, "Hvor er Crawford, og hvor er Galle?" Hun tænker, de er nok ude på skibet. Men han siger, "De er der ikke, og de har heller ikke set dem i Nome. Og hvad med Knight?" Jamen, han er jo død den 22. juni. For det har hun skrevet ned på skrivemaskinen.

Og det bliver sådan ret hektisk, fordi både Noice og Stefansson mener, at de har ret til de her dagbøger fra Knight og fra Galle og fra Ada - selv hendes dagbog - og sender jo artikler ud i aviser og så videre. Og der er Noice ikke særligt rar. Allerede da han får hende med til Nome, beholder han hende faktisk på skibet, og hun bliver adspurgt, fordi de begynder at anklage hende for, at hun faktisk er skyld i Knights død. Men hun kommer jo så til sidst fri. Men Knights egen familie tror på hende og støtter hende rigtig meget og inviterer hende faktisk til at bo hos dem. Men der synes hun, at det må hun sige nej til, fordi hun skal altså have lukket den her dør til Wrangel Island.

Og så i modsætning til Knight og så videre, som anerkender hendes fantastiske bedrift ved at klare sig to år på den her ø, et år alene nærmest med en død mand og så videre, så var samtiden jo ikke i stand til at hædre hende. Stefansson, som blev interviewet, som vi har hørt flere gange, nævner hende ikke i overhovedet. Vi bliver nødt til at få den dér cliffhanger med hendes søn.

Hun tager Bennett ud af det her børnehjem og tager ham med til Seattle, hvor han så kommer i behandling. Og hun bor så også i Seattle i en længere periode og prøver på

at finde ting at lave. Hun laver mange forskellige ting de sidste år, men er stadigvæk meget fattig.

Det er jo en kvinde, der igennem hele sit liv kæmper for overlevelse. Først som otteårig med en far, der er dødssyg på en slæde. Som 16-årig bliver gift med en voldelig mand. Og så en søn, der bliver syg. Ud på en ekspedition. Det er jo et liv om overlevelse det her, Lene.

Ja, det er det. Og hun får så endnu en søn med en, der hedder Harvey, som faktisk er en tjener, hun møder om bord på skibet til Seattle. Og som alle siger, at han vil bare udnytte hende og sådan noget med penge og sådan noget, fordi de tror jo, der er penge i hendes historie fra Wrangel Island. Og alle aviser prøver på at få fat i den historie også. Men hun kryber sådan lidt væk og vil hellere ikke snakke om det. Hun synes, det er et mareridt, det der var foregået.

Afslutningsvis synes jeg, vi skal have... Jeg ved, du har haft en lille anekdote med omkring det her med "the friendly Arctic" - Stefansson som blev ved med at sige, at det var venligt deroppe. Man skulle bare have sine kundskaber. Han har to store ekspeditioner, som går galt. Havde han ret i måske alligevel, at det var farligt at bo i byen, eller hvordan?

Altså, det er bare noget, man falder over, når man læser den her historie... At da Ada bor i Seattle og har fået søn nummer to, der er hun faktisk ude for, at hun bliver kørt ned på gaden i Seattle og kommer på hospitalet, og at det kunne være gået helt galt. Og en anden lille krølle er, at Lorne Knight, som jo døde ude på Wrangel Island, hans bror dør også ved en trafikulykke.

Afslutningsvis bør vi nævne, at det foto af Ada, vi har nævnt flere gange - det som ligger på bordet foran os - er et, som Knights familie får taget af Ada, da hun besøger dem. Fotoet er coveret til dette afsnit af Den Yderste Grænse.

Den yderste grænse er produceret af Kontoret Juhl og Brunse for Nationalmuseet og Radio LOUD med Bjørn van Overeem som sikker kaptajn bag lyden. En særlig tak til Alaska Film and Video Production Resource og Arktisk Institut. Find serien på www.vorestid.dl eller dér, hvor du normalt finder dine podcasts.